

שבת קמח

משה שווערד

1. רש"י מסכת שבת דף קמח עמוד א

הלכה מחזירין את השבר - סבירא ליה לשמואל [1] מחזירין תנן.

2. חידושי הריטב"א מסכת שבת דף קמח עמוד א

אמר שמואל הלכה מחזירין את השבר. פירוש מפני שיש בשיהוי הדבר סכנת האבר, [1] ולשמואל מתניתין גרסינן בה מחזירין, [2] אי נמי גמרא גמיר לה דמתניתין יחידאה היא ורבנן פליגי עליה, וכהיא דאמרינן בפרק ערבי פסחים (ק' א') הלכה פורס מפה ומקדש וכדכתיבנא התם.

3. רמב"ם יד החזקה הלכות שבת פרק ב

(י) חולה שאין בו סכנה עושין לו כל צרכיו על ידי גוי כיצד אומרים לגוי לעשות לו והוא עושה לבשל לו ולאפות ולהביא רפואה מרשות לרשות וכיוצא באלו וכן כוחל עיניו מן הגוי בשבת אע"פ שאין שם סכנה [1] ואם היו צריכים לדברים שאין בהן מלאכה עושין אותן אפילו ישראל לפיכך מעלין אזנים בשבת ומעלין אנקלי ומחזירין את השבר וכל כיוצא בזה מותר:

4. חידושי הריטב"א מסכת שבת דף קמח עמוד א

אמר שמואל הלכה מחזירין את השבר. [2] פירוש מפני שיש בשיהוי הדבר סכנת האבר...

5. תוספות מסכת שבת דף קמח עמוד א

שואל אדם מחבירו כדי יין וכדי שמן ובלבד שלא יאמר לו הלויני - [1] פירש רש"י טעמא משום דסתם הלואה ל' יום ולפי שהוא לזמן מרובה יותר משאלה אתי למיכתב וקשה לר"ת דסתם שאלה ל' יום כדאמר במנחות בהתכלת (דף מד.) טלית שאולה כל ל' יום פטורה מן הציצית ואמרינן נמי התם הדר באכסני' בא"י והשוכר בית בחו"ל כל ל' יום פטור מן המזוזה מכאן ואילך חייב במזוזה אלמא דסתם שאלה ל' יום איתא ולהכי פטורה כל ל' יום דאמר שאולה היא אבל מכאן ואילך נראה כמו שלו ומיהו יכול לומר לרש"י לאו משום דאי מתבע ליה לדינא בתוך ל' יום שאין צריך להחזיר דודאי היה חייב להחזיר דעבידי אינשי דמשאלי פחות משלשים יום אבל טפי לא משאלי הלכך עד ל' יום אמרי אינשי שאולה היא [2] ור"י פירש לנו דהיינו טעמא בשאלה לפי שהיא חוזרת בעין לא אתי למיכתב אבל לשון הלואה אינו חוזר בעין ואתי למיכתב ואע"ג דכי שאיל מיניה כדי יין וכדי שמן לא הדרי בעין מ"מ מתוך שמזכיר לו לשון שאלה זכור הוא ולא אתי למיכתב, מ"ר וכן פירש ה"ר פורת.

6. רש"י מסכת ביצה דף לז עמוד א

משום מקח וממכר - דלמקח וממכר דמו, שמוציא מרשותו לרשות הקדש, [1] ומקח וממכר אסור מן המקרא דכתיב ממצוא חפצך ודבר דבר (ישעיהו נח), [2] אי נמי: מקח וממכר אתי לידי כתיבה שטרי מכירה, ואם תאמר: הויה לה גזרה לגזרה, כולה חדא גזרה היא.

7. שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורא קמא סימן קנט

...על ספיקתו בביטול הגט קודם שנתקיים התנאי אם אסור משום שבות. וכן במה דקיי"ל אין קונין בשבת. אם מכר לו חפץ בע"ש במשיכה או בכסף. ואמר תקנה לך למחר. דבשבת נגמר הקנין. וכן מכר לו בע"ש במעכשיו בתנאי שיעשה כך וכך. אם מותר לקיים התנאי במעשה בשבת. שעיי"ז נתקיים הקנין למפרע בע"ש, די"ל דבשניהם מותר, דבראשון אינו עושה מעשה בשבת אלא דמעצמו נגמר דשרי. וכן בשני אף דעושה מעשה מ"מ הוי רק קיום התנאי. אבל המכר נגמר למפרע בשבת. או דבשניהם אסור. בא' משום גמר הקנין בשבת. ובשני משום דמעשה קיום התנאי גורם לגמור הקנין, או בא' מותר ובב' אסור. או בהיפוך. ע"כ תוכן דבריו...

8. שבת של מי מסכת שבת דף קמח עמוד א

וכן ע"פ בירושלים שחל להיות בשבת לכאורה תיבת בירושלים יתירא היא וכן דקדק הרב בעל הון עשיר וכתב דלא ידענא למאי איצטריך ע"ש. [1] ונ"ל לומר דתנא מילתא אגב אורחיה קמ"ל דהלכתא כר"ע דקרבן פסח הבאתו מחוץ לתחום אסור כדתנן בפסחים פ' אלו דברים כלל אר"ע ולכן קא דייק הכא למיתני בירושלים לאפוקי דאם הוא מחוץ לתחום של ירושלים אסור אבל בתוך התחום הוי כמו ירושלים:

9. חתם סופר מסכת שבת דף קמח עמוד א

וכן ע"פ בירושלים שחל להיות בשבת הקשני למדן אחד על לשון משנה זו שהוא משונה והכי ה"ל למיתני וכן בירושלים ע"פ שחל להיות בשבת. [2] ונלע"ד דודאי לא שכיחא שלא יהי' מוכן לכל איש פסחו מע"ש שהרי יודע שמחר יצטרך לפסח אך משכחת לי' ע"פ מ"ש רמב"ם ספ"ג מקה"ח דבניסן ותשרי מקבלין עדות למפרע, ומשכחת לי' שהי' ע"פ ביום א' ע"פ חשבונם, ושוב בשבת באו עדים וקבלו למפרע וקבעו החדש למפרע באופן שחל ע"פ בירושלים בשבת ולא הי' לו פסח והוצרך ליקח מהרועה ביום שבת והי' ע"פ בירושלים בשבת ובא הלשון בדקדוק:

• ספר שערים מצויינים בהלכה

וכן ערב פסח בירושלים שחל להיות בשבת וכו'. פרש"י ולא נזכר מע"ש לקנות. ויש לדקדק דעפ"י דקדוק הלשון הו"ל לומר וכן בירושלים ערב פסח שחל להיות בשבת. וכתב בחי' חת"ס דודאי לא שכיחא שלא יהא מוכן לכל אחר פסחו מע"ש, שהרי יודע שמחר יצטרך לקרבן פסח, אלא משכחת לי' עפ"י מש"כ הרמב"ם (קידה"ח סוף פ"ג) דבחדשי ניסן ותשרי מקבלין עדות למפרע, וא"כ משכחת דהיי' ע"פ ביום ראשון עפ"י חשבונם, ובשבת באו עדים וקבלו למפרע וקבעו החדש למפרע, וחל ע"פ בירושלים בשבת, ולא היה לו פסח להקריב, והוצרך ליקח מהרועה ביום השבת, ובשבת של מי מפרש דייק למתני בירושלים, לאפוקי אם הוא מחוץ לתחומה דאסור.

10. ספר שערים מצויינים בהלכה

מניח טליתו אצלו ונוטל את פסחו ועושה עמו חשבון לאחר יו"ט. מכאן הביא השו"מ (מהר"ד ד' ח"ג סי' כט) ראיה דלא כמש"כ המתנה אפרים (קנין משיכה סי' ב) דבמצות דבעינן לכם צריך לפרוע המעות מקודם, דכל כמה שלא שילם המעות לא קנה אלא מדרבנן, ואנן בעינן שיקנה מה"ת דבעינן לכם, דהא גם הפסח צריך להיות לכם, ואפ"ה מותר ליקח בהקפה. וכ"כ בתפארת יעקב על המשנה כאן. ועי' בשו"ת חמד (מערי' ד' מינים סי' ג-ב, מערי' ל כלל א-כד). וכדברי המחנ"א כתב נמי בבני יששכר (חודש ניסן מאמר ג) דאם קונה אתרוג או שאר מצוה דאורייתא, לא יקנה במשיכה לבד, אלא צריך ליתן כסף דהוא קנין דאורייתא. ועי' ברמ"א (חו"מ סי' קצט ס"ג). ועי' מש"כ בשמ"ב (ח"ג סי' קלז סק"ט). ועי' מה שכתבנו במס' נדרים (לד: ד"ה א"ל) אי צריך להקנות המצות להאורחים כדי שיהא לכם.

11. רש"י מסכת שבת דף קמח עמוד א

גמרא. הלוויני - משמע לזמן מרובה, וקיימא לן במסכת מכות (ג, ב): סתם הלואה שלשים יום, ואתי מלוה זה לכתוב על פנקסו: כך וכך הלויתי, כדי שלא ישכח.

12. חידושי הרישב"א מסכת שבת דף קמח עמוד א

והא דאמרינן ובלבד שלא יאמר לו הלוויני. ובעינן בגמרא מאי שנא השאיליני ומאי שנא הלוויני, לאו למימרא דלא סגי' דלא לימא השאיליני דהא איכא נשי ורובא דגברי דלא ידעי למידק בהכי, אלא הקפדה שלא יאמר הלוויני אלא אומר השאיליני סתם ולשון מוכיח הוא, ולרבותא נקטינן שיכול לומר השאיליני ואין צריך לומר תן לי.

13. חידושי הר"ן מסכת שבת דף קמח עמוד א

ובלבד שלא יאמר לו הלוויני. כתבו בתוס' דבלשון לעז שאין חלוק בין הלוויני להשאיליני צריך לומר תן לי וכיוצא בו שלא יהא משמע לשון הלואה:

14. חידושי הרשב"א מסכת שבת דף קמח עמוד א

ובלבד שלא יאמר לו הלוויני. ונשים שאינן מכירות בין הלוויני להשאיליני צריכות לומר תן לי וכיוצא בזה מלשונות שאין משמען לשון הלואה.

15. דף על הדף שבת דף קמח עמוד א

בגמ': תנן לא מספקין וכו'.

וברש"י: אין מספקין – [1] כף אל כף משום אבל ע"כ. הנה בתוה"ק כתיב (במדבר כד, י) ויספוק את כפיו וגו' וכתב שם רש"י: הכה זו על זו ע"כ. והיינו כדבריו בשבת כאן. ובאמרי שפר עה"ת (שם) הקשה על רש"י עה"ת שם. דסותר עצמו למש"כ בעצמו בביצה (ל"ו ע"ב) דמספקין היינו על הירך ע"ש. והנה ברש"י כאן מפורש כדבריו עה"ת ולא כדבריו בביצה הנ"ל וצ"ע.

ובתוס' במועד קטן (כ"ז: ד"ה אבל וכו') הקשו על פרש"י בביצה הנ"ל. דלפי דבריו איך יתפרש הפסוק לגבי בלעם ע"ש. (ואולי ס"ל לרש"י דלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד, ולשון תורה היינו הפסוק יתפרש כרש"י עה"ת, ולשון חכמים בביצה הפירוש שונה ודו"ק. אך הרי בגמ' שבת שלפנינו פירש"י ג"כ לשון חכמים וצ"ע).

16. תוספות מסכת שבת דף קמח עמוד ב

לא מספקין ולא מטפחין - לא כפי' הקונטרס משום דא"כ מאי איריא ביו"ט אפי' בחול המועד נמי אסור כדתנן במועד קטן פרק בתרא (דף כח:): נשים במועד מענות אבל לא מטפחות [2] אלא נראה לרבי משום שמחה רגילין לספק ולטפח בהשמעת קול ואסור שמא יתקן כלי שיר כדמפרש בהמוצא תפילין (עירובין דף קד.).

17. תוספות מסכת ביצה דף ל עמוד א

תנן אין מטפחין ואין מרקדין - פרש"י שמא יתקן כלי שיר ומיהו לדידן שרי דדוקא בימיהן שהיו בקיאי לעשות כלי שיר שייך למגור אבל לדידן אין אנו בקיאי לעשות כלי שיר ולא שייך למגור.

18. שו"ע אורח חיים - סימן שלט

(ג) אין מטפחין להכות כף אל כף, ולא מספקין להכות כף על ירך, ולא מרקדין, גזירה שמא יתקן כלי שיר. ואפי' להכות באצבע על הקרקע, או על הלוח, או אחת כנגד אחת כדרך המשוררים, או לקשקש באגוז לתינוק, או לשחק בו בזוג כדי שישתוק, כל זה וכיוצא בו אסור, גזירה שמא יתקן כלי שיר; ולספק כלאחר יד, מותר: הגה - והא דמספקין ומרקדין האידנא ולא מחינן בהו משום דמוטב שיהיו שוגגין וכו'. וי"א דבזמן הזה הכל שרי,

דאין אנו בקיאיין בעשיית כלי שיר וליכא למגזר שמא יתקן כלי שיר דמלתא דלא שכיח הוא ואפשר שעל זה נהגו להקל בכל (תוספות סוף פרק המביא כדי יין):

19. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ביצה דף ל עמוד א

אין מטפחין ואין מספקין. וכתבו התוס' מיהו לדידן שרי דדוקא בימיהן שהיו בקיאיין לעשות כלי שיר שייך למיגזר. ובשו"ע (של"ט ס"ג) פסק לאסור, והרמ"א שם מייתי בשם י"א כהתוס' דבזמן הזה הכל שרי דאין אנו בקיאיין בעשיית כלי שיר וליכא למגזר שמא יתקן כלי שיר דמלתא דלא שכיח הוא. וכתב המ"ב שם (סק"י) דדוקא לצורך מצוה יש לסמוך ע"ד רמ"א להתיר אבל בלא"ה אסור, (וע"ע לקמן ל"ו ע"ב משי"ת שם).

20. דף על הדף ביצה דף ל עמוד א

הנה על דברי הרמ"א הנ"ל הכותב דבזה"ז הכל שרי ואין הגזירה דשמא יתקן כלי שיר - דמילתא דלא שכיחא הוא וכו' ע"כ, כתב בט"ז (שם סי' שמ"ט ס"ק ג'): בזה מתורץ מה שיש לעיין מפ"ק דביצה דאמרינן דאע"ג שנתבטל טעם הגזירה לא נתבטלה הגזירה, דהכא שאני, כיון דלא שכיח כל כך ע"כ.

הגאון ר' צבי שכטר שליט"א כותב בקובץ אור המזרח (קובץ ל"ג ע' 132 בהג"ה) בשם הגרי"ד סלוביניצ'יק ז"ל מבוססין שכעס על אלו הרוצים להתיר רפואה בש"ק בזה"ז דלא שייך כל כך החשש דשחיקת סממנים, וכותב שם וז"ל: שמעתי ממור"ר וכו' שכעס על המתירים, ועל מה שהביאו להוכיח מדברי התוס' ביצה (ל א) אהא דתנן אין מטפחין, דלדידן שרי, דדוקא בימיהן וכו', וכן מדברי הטו"ז לאו"ח סי' של"ט ס"ק ג. שהסביר בכונת התוס' הנ"ל, מ"ט לא חשיב כדבר שבמנין, אמר על כך מור"ר בזה"ל, שעל הראשונים אנו מצטערים, שאין אנו מבינים באמת מ"ט לא יהי' זה כדבר שבמנין.

ובאמת גם הגאון ר' משה פינשטיין זצ"ל בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב סי' ק') כתב דדברי התוס' (והרמ"א שפסק כוותיהו) תמוהים, דהרי דבר שבמנין, צריך מנין אחר להתירו, וכקושית הטו"ז הנ"ל, וכתב באגרות משה שם, דאף דהב"י (שם) כתב דהתוס' מדמים דבר זה למה שכתבו לעיל (ו ע"א ד"ה והאידינא) לגבי מים מגולין עיי"ש. זה אינו, משום דהתם כוונת התוס' שכאשר תיקנו לאסור מים מגולין לא תיקנו לאסור מים, אלא תיקנו שיש לחשוש לחשש רחוק שמא שתי הנחש מהמים, וע"כ כשאין נחשים מצויין אין מה לחשוש, משא"כ כאן הלא כשאסרו לטפוח ולרקוד הלא אסרו גם בדבר שלא שייך תיקון, וא"כ האיסור היה שלא יטפחו, וא"כ הדבר נאסר במנין וצריך מנין אחר להתירו, וגם כשהיום לא יודעין לתקן כלי שיר צריך להיות אסור.

ותירץ דצריך לומר דכוונת התוס' הוא דאף דבימיהם פשטה הגזירה, כיון שעכשיו נשתנה מכפי מה שהיה ונסתלק הטעם, נחשב כמו שלא פשטה הגזירה, ואף דגם כשלא פשטה צריך למנות ולבטל התקנה, י"ל דכיון שידוע שודאי כל החכמים שבעולם היו מסכימין להתיר דבר זה מאחר שעוברין על התקנה וכמבואר בגמרא כאן שלא רצו למחות משום מוטב יהיו שוגגין וכו', א"כ ידעינן מזה שאם היה אפשר לבטל התקנה ולא יהי' כלל איסור, ודאי היו רוצין בזה, אלא שכאשר שייך הטעם שמא יתקן כלי שיר לא יכולים לבטל התקנה, כי כבר פשטה הגזירה, אבל כאשר נסתור הטעם ולא נחשב כפשטה התקנה שפיר יכולין לבטל התקנה, וע"כ אף שלא נמנו ונתקבצו להתיר נחשב הדבר כפשטה כבר נתקבצו החכמים ונמנו ודנו והסכימו להתיר.

זהו מה שנראה לתרץ שיטת התוס' והרמ"א שכתב שנהגו להקל, אבל כיון שהמחבר פליג שם, וגם עם התוס' אינו ברור כ"כ, היה מן הראוי להחמיר לכל הפחות לבעלי נפש, אבל לדינא הא חזינן שמקילין, עיי"ש.

21. דף על הדף שבת דף קמח עמוד א

בגמ': דהא תוספת יוהכ"פ דאורייתא וכו'.

הנה המג"א (סי' תק"ע ס"ק ט') כתב להוכיח דמצוות אכילה בערב יוהכ"פ היא דאורייתא (ודלא כהב"י שם דס"ל דהוא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא). וז"ל: אבל ערב יוהכ"פ מוכח שהוא דאורייתא, דהא ילפינן מקרא דועניתם שמצוה לאכול ומ"ש הרב"י דאסמכתא בעלמא הוא תימה, הא אמרינן ביומא ותנא דעצם האי ועניתם מאי עביד ליה מבעי ליה וכו'. אם כן מוכח דהוא דרשה גמורה דאל"כ הקושיה במקומה עומדת ועניתם

מאי עביד, וכיוצא בזה הוכילו התוספות במו"ק ח' ע"ב גבי ושמחת בחגיך עיי"ש, וכ"מ בר"ה דקיי"ל כר"ע דאית ליה האי דרשה לדרשה גמורה, וכן משמע בטור בסי' תר"ד שהוא דאורייתא עכ"ל המג"א.

והגאון רבי יעקב עדס ז"ל בספרו הדושי רבי יעקב עדס עמ"ס יומא פ"א ע"ב (ע' 137) העיר בזה: ובמש"כ המג"א להוכיח מסוגיין מדאמרו דהקשו לתנא דעצם עצם מאי עביד ליה בהאי קרא ותירצו דלמצוות אכילה בעויה"כ, ואם כהבית יוסף, אכתי קשה. יש להוסיף בזה, דהרי לאידך מ"ד בסוגיין ילפינן מזה תוספת יוה"כ ושב"ט ויו"ט ובדין תוספת יוה"כ מבואר להדיא בגמ' בשבת קמ"ח ע"ב וביצה ל' ע"א דהוא דין דאורייתא, ושמעינן מזה דמהאי קרא יש ללמוד ילפותא גמורה, ואם כן הוא הדין לאידך מאן דאמר דיליף מזה מצוות אכילה בתשיעי הוא מדאורייתא.

[ובמה שהביא המג"א מתוספות במו"ק ח' ע"ב לענין הדרשה דשמחת בחגיך, הנה גם שם איכא התוספת הנ"ל, דלאידך מ"ד הוא ילפותא גמורה, ועיין בתוספות בב"ב קמ"ז ע"א ולא עיינתי שם כראוי עתה]

ועוד יש להוסיף עד"ז, דגם בגמ' ר"ה ט' ע"א נראה כן דהוא ילפותא גמורה, דהא לרבי ישמעאל למדו שם מהאי קרא דתשיעי דין תוספת יוה"כ [שהיא מדאורייתא וכנ"ל] והקשו שם לרבי עקיבא קרא למאי אתא, ותירצו דלאכילה בתשיעי כדתני חייא בר רב מדפתי עיי"ש, ואם כן גם מהתם יש להוכיח כנ"ל, וכנראה דבמש"כ המג"א בסיום דבריו מהגמ' בר"ה כמזכיר לעיל בסעיף ג' כוונתו גם לראיה הנ"ל מהגמ' בר"ה וקיצר בדבריו.

(ובמש"כ כאן בסעיף זה כמה פעמים תוספת יוה"כ ודאי דאורייתא, היא כמבואר בגמ' בשבת כאן וביצה ל' ע"א, שו"ר במאירי בר"ה ט' ע"א עמ"כ כ"ד דס"ל תוספת יוה"כ דרבנן, וכן צידד במאירי בביצה ל' ע"א עמ"כ ק"פ עיי"ש בדבריו, מיהו במאירי בחיבור התשובה עמ"כ ת"ה נראה דדעתו דהוא איסור דאורייתא גמור וכן נראה במאירי ביומא פ"א ע"א סוף עמ"כ קצ"ט עיי"ש, וכן דעת שאר פוסקים בפשיטות תוספת יוה"כ דאורייתא ממש והשיטה הנ"ל במאירי הוא שיטה יחידה) עכ"ד ודפח"ח.

22. שו"ע אורח חיים - סימן תרח

(ב) נשים שאוכלות ושותות עד שחשכה, והן אינן יודעות שמצוה להוסיף מחול על הקדש, אין ממחין בידן כדי שלא תבואו לעשות בזדון: הגה - וה"ה בכל דבר איסור אמרינן: מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין; ודוקא שאינו מפורש בתורה, אע"פ שהוא דאורייתא; אבל אם מפורש בתורה, מוחין בידן (ר"ן דביצה ורא"ש בשם העיטור). ואם יודע שאין דבריו נשמעין, לא יאמר ברבים להוכיח, רק פעם אחת, אבל לא ירבה בתוכחות מאחר שידע שלא ישמעו אליו; אבל ביחיד חייב להוכיחו עד שיכנו או יקללנו. (ר"ן ס"פ הבע"י):

23. חתם סופר מסכת שבת דף קמח עמוד ב

הנח להם לישראל מוטב שיהי' שוגגין וכו' פסק הלכה בדבר דאורייתא שאינו מפורש בתורה ישער בנפשו **אם לפי אומדנא דילי' לא ישמעו לו עד הכאה וקללה לא יתחיל להוכיח כלל כי מוטב שיהיה שוגגין אבל בדבר המפורש בתורה אין לו לסמוך על אומדנא דיליה וצריך להוכיח בפועל עד הכאה וקללה, ולעיל כ"ה ע"א הללו צדיקים גמורים וכו' פי' הם סמכו על אומדנא ולא מיחו אע"פ שלא טעו בשיעור שהרי העיד הקב"ה גלוי לפני וכו' מ"מ נענשו שלא הי' להם לסמוך על אומדנא של עצמם ועיין בס' ברכי יוסף א"ח סי' תר"מ בשם מהר"ח אבולפאיא. וכ' בתשב"ץ ח"ב הני מילי אם שגו רוב הציבור אבל איזה יחידים מוטב שיזידו הם ולא יגררו רוב הקהל אחריהם ע"כ צריך להוכיחם בכח:**

24. דף על הדף שבת דף קמח עמוד א

בגמ': מוטב שיהיו שוגגים ואל יהו מזידיים.

כתב הנתיבות (חו"מ סי' רל"ד סק"ג) דאיסור דרבנן שעבר עליו בשוגג לא בעי כפרה, והביא ראיה לדבריו. וטעמו ונמוקו ביאר הגאון ר' אלחנן וסרמן הי"ד בקונטרס דברי סופרים (קובץ שיעורים ח"ב), דכל החובה לקיים תקנות רבנן הוא משום "לא תסור" והעובר על דבריהם בזדון, הרי הוא עובר על כל תסור, שממאן לשמוע בקולם, אבל העובר על דבריהם בשוגג, אין זו הסרה מדבריהם שאינו מורד בזדון ובמתכוון.

אבל בשו"ת עין יצחק (חלק א אה"ע סימן סז) הוכיח מכאן דאף למי שעובר על דרבנן בשוגג מחויבים להודיעו ולהפרישו, דאי נימא דעל שוגג אינו מחויב להפרישו, א"כ באמת אין להפרישם מדינא, כיון דעבדי בשוגג איסור דרבנן לאו מידי עבדי, ומן הדין אין צריכים להפרישם, והיכא דאמרו מותר ג"כ שוגג הוי, לכן ברור דאף למי שעובר על דרבנן בשוגג מחויבים להודיעו ולהפרישו עיי"ש.

25. ספר שערים מצויינים בהלכה

הנח לישראל מוטב שיהיו שוגגין וכו'. מצינו במס' פסחים (סו.) הנח לישראל אם אינם נביאים, בני נביאים הם. וכתב הב"י (יו"ד סי' קצו) החילוק ביניהם, דבמקום שאמרו הנח לישראל מוטב שיהיו שוגגין, יש

לבעל נפש להחמיר, וּבמקום שאמרו הנח לישראל אם אינם נביאים הם וכו', גם בעל נפש אין צריך להחמיר. ומעתה צ"ע, דלפעמים כותב גאון הפוסק הנח לישראל וכו' ואין אנו יודעים על מה התכוין, אי התכוין על מוטב שיהיו שוגגין או אם אינם נביאים וכו'.

26. שו"ע יורה דעה - סימן קסב

(א) אסור ללוות סאה בסאה, אפילו לא קצב לו זמן לפרעון. וכן כל דבר, חוץ ממטבע כסף היוצא בהוצאה, דשמיא יתייקרו ונמצא שנותן לו יותר ממה שהלוהו, אם לא שיעשנו דמים שאם יתייקרו יתן לו אותם הדמים. ואם לא עשהו דמים, ונתייקרו, נותן לו הדמים שהיו שוים בשעת הלוואה, ואם הוזלו נותן לו הסאה שהלוהו: הגה - יש מי שכתב דבזמן הזה מטבע של זהב דינו ככסף ולוין זהוב בזהוב, וכן נוהגין להקל ואין למחות בידם, כי יש להם על מי שיסמוכו. (פסקי מהרא"י סי' נ"ד) **יש מי שאומר דמותר ללוות ככר לחם בככר לחם**, כמטבע של כסף, **דמאחר דדבר מועט הוא לא קפדי בני אדם להדדי בזה**. (הטור והרבה פוסקים ועב"י). **וכן נוהגין להקל:**

27. רש"ש מסכת גיטין דף לא עמוד א

ד"ה במחשבה. וא"ת כיון דשרי תרומה כשנותן עיניו כו' וי"ל כו' אבל תחילת תיקונה כו' לא שרינן משום דאפשר במחשבה. משמע דמחשבה מיהא מותר אפי' בשבת. ונ"ל דפסיקא להו כן משום דרשת ודבר דבר אסור הרהור מותר (שבת קנ). ועמש"כ בקדושין (נט ב) בתד"ה מיד. אבל נ"ל דכ"ז אינו אלא בתרומה ות"מ דכתיב **בהו ונחשב** (וכ"מ בפסקי תוס' סי' ק"י. אולם מש"כ שם ואוכל בצד אחר ז"א לפי מה שאבאר) וכן במע"ר לפמש"כ התוס' לעיל דקריי' רחמנא תרומה. **אבל מע"ש ומ"ע אינה מועלת בהן מחשבה. ולזה א"ש הא דמוכח בכ"ד דאין תקנה לטבל בשבת והוא מפני המע"ש או המ"ע. וכן אתיא לנכון הא דפסיקא להו בחולין (ו ב) בד"ה והתיר מדפריך ודלמא ר"מ נתן עיניו כו' ואכל בצד אחר דע"כ מיירי בדמאי. וכ"מ בדבריהם כאן שכתבו ואפי' דמאי כו' אע"ג דשרי ליתן עיניו כו' משמע דבדאי לא והוא מפני המע"ט או המ"ע.** ולהכי לא נקטי בקושייתם כאן אלא אמאי אין מגביהין תרומות. ובמנחות ובבכורות דנקטי גם מעשרות כוונתם על מע"ר וכנ"ל. והשעה"מ בפ"ד מהל' תרומות שגה במחכ"ת בהבנת דבריהם ע"ש. אבל זה מיהא מוכח מדבריהם דמאי יש תקנה לתקוני' בשבת ע"י נתינת עין בצד זה ולאכול בצד אחר וצ"ע קצת מהא דפריך הש"ס בשבת (קכז ב) דמאי הא לא חזי ליה. וגם לפי מאי דמשני כיון דאי בעי מפקיר כו'. לב"ש אסור לטלטולי' ואמאי הא אית ליה היתר כנ"ל. (ועמש"כ ברפ"ד דמאי בס"ד). וזה י"ל עפ"י מש"כ התוס' בעירובין (ל ב) דלא מהני מאי דא"ל תקנה אלא במידי דחזי השתא לשום אדם ע"ש. וה"ה לענין טלטול. ותדע דאל"כ יקשה מדוע אסור לטלטל מע"ר של"נ תרומתו בר"פ מפנין הלא אפשר לתקוניה ע"י נתינת עיניו:

28. חידושי הריטב"א מסכת שבת דף קמח עמוד ב

הא דתנן מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיהן מפיו אבל [לא] מן הכתב. [1] **כתבו בתוספות דדוקא במונה [בפיו] מתוך הכתב שהוא קורא בו דומיא דמונה בפיו, אבל להסתכל בכתב ולמנות בלבבו מותר דהא אית**

ליה היכירה, [2] וזה תימא בעיני דהא למאן דמפרש טעמא בגמרא שמא יקרא בשטרי הדיוטות אפילו להסתכל בעין אסור וקריאה לאו דוקא, דהא תני (לעיל י"א א') לא יקרא לאור הנר וליכא מאן דאמר שיהא מותר לעיין, וכל שכן בזו [דהא] ודאי אסור לעיין ולהוציא שעת שבת לעיין ולהסתכל בשטרי הדיוטות, ולקמן דתניא שאסור לקרות כתב המהלך תחת הצורה אמרו בתוספתא (פי"ח ה"א) שאסור להסתכל בהם אלמא קריאה דנקט לאו דוקא, הילכך אפילו למאן דמפרש מתניתין גזירה שמא ימחוק הוא הדין והוא הטעם דלאו בהא פליגי כלל הילכך אפילו לעיין ולמנות בלבו אסור, וכן דעת רבותי שיחיו, וכן פירש ה"ר יונה ז"ל.

1. דף על הדף שבת דף קמח עמוד א

בגמ': איקלע לפומבדיתא וכו' אמר שמואל וכו' הא חנא דידן וכו'.
וברש"י: ממקומנו הוא וכו' ע"כ. ולכאורה נראה דשמואל היה מפומבדיתא. ויש לעיין דבב"ב (קנב, א) מפורש ששמואל מנהרדעא, וכן בברכות (נח, ב) אמר שמואל נהירין לי שבילי דרקיע כשבילי דנהרעאי, ועי' בב"ב (ז, ב) נהרדעאי לטעמי' וע"ש בתוס' ובגמ' מפורש משמואל. ולפי"ז יש לעיין האם שמואל גר בנהרדעא או בפומבדיתא.

2. תורה תמימה ויקרא פרשת אמור פרק כג

(לב) בתשעה לחדש - וכי בתשעה מתענין והלא בעשירי מתענין, אלא לומר לך, כל האוכל ושותה בתשיעי, מעלה עליו הכתוב כאלו מתענה תשיעי ועשירי (צז) [ברכות ח' ב']:

3. תורה תמימה הערות ויקרא פרק כג

צז) ... והנה פשטות הלשון כאלו מתענה וכו' אינו מבואר דמשמע שנכון להתענות גם בתשיעי ומעלה עליו הכתוב כאלו עשה כן, ובאמת הלא אסור להתענות בתשיעי, וצ"ל דכונת הלשון כאלו מתענה - כאלו נצטווה להתענות גם בתשיעי, וכ"מ בתו"י. וע"ע בדרשה הבאה מה שנוגע לדרשה זו.

וטעם הדבר שמצוה לאכול ולשתות בתשיעי - לא נתבאר, [1] וי"ל ע"פ מ"ד בתענית כ"ז ב' דאנשי משמר שבמקדש לא היו מתענין באחד בשבת, ואמרו על זה בגמרא הרבה טעמים, ואחד מהם הוא כדי שלא יצאו ממנוחה ועונג לצער ותענית, וכתבו המפרשים בבאור טעם זה, מפני שתענית הבא לאחר יום רבוי אכילה ושתיה קשה התענית יותר מכפי תענית אחר יום בסדר רגיל, ולכן מכיון שבשבת מרבית לאכול ולשתות והוי התענית שביום הראשון קשה יותר לכן לא היו מתענין אז, ולפי"ז מבואר שכל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאלו מתענה תשיעי ועשירי, והוא מפני שתענית יום עשירי קשה לו ע"י רבוי אכילה בתשיעי, ונמצא שאכילה בתשיעי הוי הכנה לקושי התענית, ולכן עולה לו התענית של יום העשירי בערך תענית של שני ימים.

ויתבאר מאד לפי"ז מש"כ רש"י בר"ה ט' א' בענין זה כל האוכל ושותה בתשיעי - כל דמפיש טפי באכילה ושתיה עדיף, עכ"ל, וכ"מ בחולין פ"ג א' וק"י א', ולכאורה אינו מבואר איפה מרומז רבוי אכילה ושתיה, אבל לפי מש"כ מבואר היטב, דכיון דכל מה שמרבה להתענג בערב יום התענית בערך כזה קשה התענית שלמחר, א"כ ממילא כל מה שמרבה לאכול ולשתות עדיף, דבזה הוא מקבל עליו יותר קושי התענית.

ואף יתבאר עוד לפי"ז מש"כ בשאלות דרא"ג סי' קס"ז דמצות אכילה בתשיעי היא רק אז כשמתענה בעשירי, וכן ביאר דעתו מרן דודי בבאורי הע"ש שם, ולכאורה אינו מבואר מאי שייכות שתי מצוות אלו להדדי, אבל לפי מש"כ דהטעם הוא דהרבוי אכילה ושתיה הוא רק הכנה לקבלת קושי התענית, ממילא מסתבר דמי שאינו מתענה בעשירי כגון חולה אינו מחויב באכילה בתשיעי.

והנה לפי"ז יוצא לנו, דמי שאינו מחויב בתענית יוהכ"פ כמו חולה אינו מחויב באכילה בערב יוהכ"פ, והוא דין מיוחד מאוד, וע"ע למעשה.

ורבנו עקיבא איגר בתשובה סי' ט"ז נסתפק אם נשים מצוות לאכול בערב יוהכ"פ, יען כי יש סברא לומר דזה הוי מ"ע שהז"ג ונשים פטורות, ונשאר בספק, ולפי מה שבארנו בטעם מצות אכילה בערב יוהכ"פ

ובשייכות מצוה למצות התענית, הלא ממילא מתבאר דגם נשים מחויבות באכילה בערב יוהכ"פ כיון שמחויבות בגוף התענית, והרי חיובן בפרט זה כמו הגברים.

גם יש להביא ראיה למצות נשים באכילה בערב יוהכ"פ ולבאר ע"פ סברא זו שכתבנו דברי הגמרא בביצה ל' א' בענין תוספת יוהכ"פ, הני נשי דאכלי ושתי בערב יוהכ"פ עד חשיכה לא אמרינן להו מידי, משום דמוטב שיהיו שוגגין וכו', וכן קיי"ל. והנה הדבר בכלל הוא פליאה גדולה, דהרי הדבר ידוע שהנשים בכלל זהירות הן גם במצות קלות ואפילו מאלה שפטורות מהן, ומכש"כ שזהירות ומדקדקות במצות יוהכ"פ, ואיך זה יאכלו בערב יוהכ"פ עד חשיכה, ויותר מזה ברור לנו שלא תשמענה גם אם נמחה בהן, כמ"ש מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, ודבר פלא הוא.

אך לפי מש"כ דגם הנשים מצוות ברבוי אכילה ושתייה בערב יוהכ"פ, ומפני דכל מ"ע שהו"ג הן פטורות ורק בזו חייבות, לכן חביבה עליהן מצוה זו ומוסיפות בה עד שתחושך, ולכן יש לחוש שגם לא תשמענה אם נמחה בהן, ודו"ק.

ולפי זה יש להעיר במש"כ הרא"ש והר"ן פ"ד דביצה והרמ"א באו"ח סי' תר"ח לילף מסוגיא זו דביצה, דבכל דבר איסור אמרינן מוטב שיהיו שוגגין וכו' ולא מחינן בנשים, דלפי מש"כ אין ראיה מכאן לדעלמא, דהכא עוברין על איסור זה בטעם ובכונה שתחשובנה למצוה, כמבואר, אבל בשאר איסורין למה לא נגיד ונמחה בהן, כי מהיכי תיתא לא תשמענה להמנע מאיסור.

ודע כי הב"י באו"ח סי' תר"ח ובכ"מ פ"ג ה"ט מנדרים כתב דכל דרשה זו דכל האוכל ושותה בתשיעי היא אסמכתא בעלמא, ועיקר הדרשה אתיא לענין תוספת יוהכ"פ כמבואר בדרשה הבאה, יעו"ש. אבל צל"ע בזה ממה שכתבו התוס' במו"ק ח' ב' בענין הדין שאין נושאים נשים במועד משום דאין מערבין שמחה בשמחה דכתיב ושמחת בחגך ולא באשתך, וכתבו התוס' עיקר דרשה היא זו ולא אסמכתא משום דאמרינן בחגיגה ח' ב' ורב אשי האי ושמחת בחגך מאי עביד ליה, ומשני אצטריך להא דבחגך ולא באשתך, עכ"ל. ור"ל אי הוי אסמכתא לא שייך לומר דאצטריך הפסוק לזה, והנה כלשון זה מצינו בענין שלפנינו בר"ה ט' א' וביומא פ"א ב' והאי תנא האי ועניתם בתשעה לחודש מאי עביד ליה ומשני אצטריך להא דכל האוכל ושותה בתשיעי וכו', ולדברי התוס' הלא לא אמרינן כזה בדרשה אסמכתית, אלא עקרית. והנה הרמב"ם השמיט כל ענין דרשה זו, וכבר נתעוררו על זה המפרשים ואין להאריך עוד: